

KATONAI HÍRLAPOK A MAGYAR HONVÉDSÉG MEGALAKÍTÁSÁTÓL A VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSÉIG.

A *Magyar Könyvszemle* 1941. évi IV. füzetében „Katonai hírlapok a magyar honvédség felállításáig“ címmel tanulmány jelent meg e sorok írójának tollából. A tanulmány utolsó bekezdésében a következő mondat szerepel: „A *Honvéd* könyvészeti adatai már belenyúlnak a katonai hírlapirodalom harmadik korszakába s így azok taglalása már nem tartozik e részlet-tanulmány sorai közé.“

Tekintettel arra, hogy a tanulmány megjelenése óta megjelent az első magyar katonai sajtóbibliográfia is,¹ amelyben a szerző a katonai hírlapirodalom történetét korszakokra osztottan tárgyalja s mivel a tanulmány és a könyv adatai a harmadik korszaknál eltérést mutatnak, az idézett mondatban foglaltak helyesbítésre szorulnak.

Az idézett mondatban szereplő „*A Honvéd*“ című katonai lap — a jelenlegi felfogás szerint — a magyar katonai sajtótörténetnek *nem a harmadik, hanem a második korszakába* tartozik. A katonai sajtótörténet *első korszakát* II. RÁKÓCZI FERENC hadiújságjától, 1705-től, az 1848/49-es katonaujságok megszűnéséig, pontosabban a világosi fegyverletételig, 1849. augusztus 12-ig számítjuk. A *második korszak* a világosi fegyverletételtől a világháború kitöréséig, 1914. július 26-ig tarthat, a *harmadik korszak* maga az 1914/18-as világháború s a *negyedik korszak* a világháború befejezésétől, 1918. november 3-tól napjainkig számítható.

E korszakok határai olyan évszámok, amelyek az egységes nagy magyar történelemben is valóban „korszakokat“ jelentenek s határolnak el egymástól, tudományos szemmel vizsgálva tehát

¹ LUKÁCS JÓZSEF: A magyar katonai hírlapok és folyóiratok bibliográfiája II. Rákóczi Ferentől napjainkig (1705—1941.). Bp. 1942.

nem idéznek elő törést a történelem folyamatosságában. Így még a korszerű hadtörténetírás szerves egységébe is beleilleszthetők.²

Bár a magyar katonai sajtó II. RÁKÓCZI FERENC hadiújságjától a magyar honvédség 1868-ban történt megalakulásáig érdemes multra tekinthet vissza, az igazi fellendülés, a *magyar katonai sajtó teljes kifejlődése csak 1868 után kezdődött*. Ez a korabeli sajtótermékeken is világosan felismerhető. RÁKÓCZI hadiújságját latin nyelven és kezdetleges módon szerkesztették és adták ki. Az 1848-as szabadságharc szerkesztőit, kiadóit, nyomdászait a körülkerítés (*Komáromi Értesítő*), vagy az állandó mozgó háború (*Hadi Lap, Csíki Gyutacs*) által előidézett akadályok gátolták a munkában. Az átmeneti időszakok lapjai pedig (*Tárogató* 1859, *Katonai Hetilap* 1862) a cenzúra és az elnyomatás miatt váltak erőtlenné és szűntek meg. Ezzel szemben az 1867. augusztus 5-én indult *A Honvéd*et már teljesen fejlett sajtóviszonyok mellett, korszerű nyomdatechnikai eszközökkel s viszonylag sokkal békésebb időszakban szerkesztették.

A kiegyezés utáni esztendőök a nemzet önmagátalálásának boldog évei voltak, melyben egyforma igyekezettel kereste a nemzeti boldogulás útját a polgár és a honvéd. Az ilyen nemzeti felbuzdulás pedig, ha cenzúra nem gátolja, minden országban a sajtó gazdagodását idézi elő. A magyar katonai sajtó is erős fejlődésnek indult. Fejlődését biztosította *A Honvéd* nagyszerű indulása és élettartama.

Az első magyar nyelvű, Magyarországon szerkesztett katonai hetilap egy hónap híján hét esztendeig élt. 1867. augusztus 5-től 1874. június 30-ig. Gróf BETHLEN OLIVÉR honvédalezredes szerkesztette MIKÁR ZSIGMOND és HALÁSZ KÁROLY hadnagy segítségével. 1871. április 6-án felelős szerkesztő gróf BETHLEN MIKLÓS lett, aki később az egész lapot átadta HALÁSZ KÁROLYNAK s ő maga *Polgár és Honvéd* címmel új lapot indított. *A Honvéd* 8 lap terjedelmű változatos tartalmú lap volt. Egész élettartama alatt megfelelt hivatásának és célkitűzéseinek, melyet az induláskor maga elé szabott s bejelentett. „A honvédelem szervezését csak népszerű és a nemzeti géniusznak megfelelő alapokon látjuk biztosítottak!” — hirdették kezdettől fogva. A lap egyéb cél-

² V. Ö. VITÉZ TIMON BÉLA DR.: Irányelvek a hadtörténelem és a hadtörténetírás tudományos műveléséhez. Bp. 1941. 24. l.

kitűzése közül kiemelkedik még a haditudományok rendszeres ismertetése is. Ezt a szerkesztő mindennek elébe helyezi, amit világosan kivehetünk az első számban közreadott kérelméből is: „Elnézésért könyörgök a journalista honfitársaktól azon számtalan hibákért — írja —, melyeket írmodoromban, mint e téren még járatlan, netalán elkövetni fognék és valahányszor megtámadják írói képességemet, gondolják meg azt, hogy jó az *akarát és szent a cél!*“ Igen! A szent cél volt a fontos és nem az újságírói „bravúrok“, mint ahogy a magyar katonai sajtóban mindig ez volt és lesz a legfontosabb.

Mindamellet a lap nem vált egyhangú „közlöny“-nyé. Az általános jellegű kül- és belföldi hadseregismertetésen kívül állandó tájékoztatást adott a honvédegyletek életéről, „Honvéd-posta“-rovatot nyitott a bajtársak segítségére, könyvismertetést közölt, a mai hírrovat „érdekes közlemények“ alatt mutatkozott be, a „tárca“-rovatban tanulságos hadtörténeti közleményeket adott s így a szerkesztők mindjobban belemelegedtek a szerkesztés valódi gondjaiba. A lap magyar sikerét bizonyítja az a tény, hogy az augusztusban indult lap 5 hónap alatt, 1867. év végéig 2370 előfizetőre tett szert. Az előfizetők neve a lapban is megjelent. Az osztrák főhadparancsnokság azonban úgylátszik nem látta szívesen az egyre erősödő lapot, mert VÁGÓ FERENC nagyenyedi közhonvéd az 1867. október 12-i számban arról panaszkodik, hogy „az elmúlt héten 2 cs. és kir. csendőr, az odavaló rendőrrel együtt“ a nála levő lapot elkobozta.

Az ilyen bántó hírek azonban úgy látszik nem ártottak a lapnak, mert mind előfizetőkben, mind kivitelben nagyszerűen gyarapodott. 1868. december 21-től kezdve már képekkel illusztráltan jelent meg. A legtöbb 48-as magasrangú tiszt arcképét leköszölte, ami igen értékes forrásul szolgálhat a szabadságharc kutatóinak. Az indulástól számított harmadik hónapban megszületett az első melléklet is *Oktató Levelek* címmel, melyet az idő folyamán *Új Honvéd, Képes Harci Világ* (az első hangsúlyozottan képes katonai lap), *Harci Világ* és *Olló* címmel követték a többiek. *A Honvéd* az egyetlen lap, melynek ilyen változatos mellékletjei voltak s így talán éppen ennek köszönhető, hogy e lap a magyar honvédség kialakulásának egyik leggazdagabb tárháza és emlékeztetője.

Alig kezdte meg áldásos munkáját *A Honvéd*, gróf PONGRÁCZ KÁROLY szerkesztésében 1868 októberében új lap indult. A *Katonai és Honvédelmi Lapok*. Bevezető sorai az akkori helyzetre igen jellemzőek: „Jól emlékezünk még nem régen mennyi nehézséggel kellett a katonai írónak megküzdenie. A magasabb előjárók az úgynevezett ‚firkálást‘ rossz szemmel nézték... s ha a szegény tiszt drága kincsét, álmatlan éjjeleinek eredményét, a tudomány terén szerzett új adatait papírra tette s nyilvánosságra óhajtotta hozni, bírálata alá kellett bocsátania egy mogorva előjárójának, akinek gyakran minden bölcsessége a reglementek szószerinti ismeretén túl nem terjedt. Így miként lehetett volna a haditudomány emelkedését remélni a hadseregben?“

1869. január 1-től a lap *Honvédelmi Lapok* címmel folytatta értékes munkáját s a kéthetes lapból hetilap lett. Cikkei, hírei érdekesek voltak és tanulságosak. A közölt rendeleteket és ki nevezéseket pedig hivatalos forrásból merítette. A lap *Az Altiszt* címmel melléklapot is adott. Ezzel jelentkezett a hadseregben az altiszti kérdés is, mely sok vitát szült és csak napjainkban ért el viszonylagos nyugvópontot. Az érdekes melléklap első számának utolsó lapján, alul, 3 soros petite betűs javított szöveg olvasható, mely a *Katonai és Honvédelmi Lapok*ba a sietség miatt belecsúszott sajtóhibák helyes szövegét adja. Jellemzők egyébként a melléklapban leközölt 1859-i katonai életképek. SZALÁDY³ szerint a *Katonai és Honvédelmi Lapok* december 15-én szűnt meg. A Nemzeti Múzeumban levő példányokból megállapítható, hogy december 27-én.

1869-ben már a hivatalos jellegű közlönyök is életre kaptak. Így indult meg augusztus 15-én a Genfből hazatért KÁPOLNAY százados szerkesztésében a *Katonai Közlöny*. A lap — mint ez a szeptember 20-i szerkesztői üzenetből kiderül — gróf PONGRÁCZ megszűnt lapja helyett indult s célkitűzése a régebbiről ismert katonaszerkesztőre igen jellemző: a magyar honvédséget csak belpolitikamentesen és protekció nélkül tudta elképzelni, mert szerinte e kettő nem való az igazi katonához. 1872 március végével, hogy „az erők szét ne forgácsolódjanak“, a lap beleolvadt gróf

³ SZALÁDY ANTAL: A magyar hírlapirodalom statisztikája 1780—1880-ig. Bp. 1884. 104. l.

BETHLEN OLIVÉR *A Honvéd* című lapjába, de szerkesztési módja még sokáig mintaképül szolgált a későbbi katonai szakközlönyöknek.

1871-ben — mint ezt az előbbieken említettük — gróf BETHLEN MIKLÓS kivált *A Honvéd* kötelékéből s megindította *Polgár és Honvéd* című lapját. Ezzel megkezdődött két nagy társadalmi réteg, a polgárság és honvédség fogalmának tisztázása is, ami viszont a sajtó helyes értelemben vett rétegeződéséhez vezetett. A lap hangsúlyozta, hogy láncszem óhajt lenni a polgárság és a honvédség között, mert arra nincs szükség, hogy a honvédség magát külön, a nemzettől elvált testületnek tekintse.

Érdekes megemlíteni az első szám „A magyar honvédség” című cikkét, mely közli a bécsi *Wehr Zeitung* megállapítását a magyar katonáról: „... a magyar honvédségről elismerni kénytelen, hogy a magyar emberből meglepőleg rövid idő alatt jó és használható katona válik!”

Az akkori kiadói viszonyokra jellemző e lap kiadója: GRESER SYRÉ és *unokaöccse*. Ennél titokzatosabb kiadói név nem igen fordul elő a katonai sajtótörténetben. A lap egyébként hírt ad TÓTH ÁGOSTON ezredesről, a híres katonai térképészről is, aki abban az időben olvasta fel székfoglalóját a Magyar Tudományos Akadémián. „... honvédtiszti egyenruhájában szokatlan jelenség volt az Akadémia olvasóasztalánál — írja a lelkes szerkesztő —, de örömmel láttuk e helyen s méltó volna, hogy a hadászati tudomány — mely az Akadémia körében kezdet óta fel van véve, de már évek óta nem hallatott magáról — egyszer valahára adna ismét életjelt.”

1873-ban megindult az ifjú Ludovika Akadémia tudományos lapja, *A Ludovica Académia Közlönye*, mely kétszeri címváltás után, anélkül, hogy megszűnt volna, *Magyar Katonai Szemle* címmel ma is él. A nyolcadrét alakú, 80—90 lapos vastag füzetet a Ludovika Akadémia tanári kara szerkesztette. A felkészült, képzett katona-tanárok igyekezetét a lap busásan jutalmazta, mert működésük nyomán az általános katonai irodalom és hadtörténetírás kifejlődésében e lappal nagy fellendülés keletkezett. E lap jelentős állomása a katonai sajtótudománynak is, mert

eddig adataink szerint e lapban jelent meg először nyomtatásban a tudatosítást szolgáló „katonai hírlapirodalom“ kifejezés is.⁴

Az 1876. december 24-én indult *Katonai Lapok* szerkesztője, TAKÁTSY JÓZSEF is ismeri a hírlapirodalom erejét, mert hangsúlyozza, hogy: „A nemzeti katonai szellem és jellem csak úgy verhet erős és tartós gyökeret a nemzetben, ha az az irodalom által terjesztetik“. S ő már hírlapszerkesztési „fogásokat“ is alkalmaz a cél érdekében. Tizenkét pontból álló „körkérdést“ intéz az olvasóközönséghez s így reméli az előfizetőket szaporítani. A kísérlet azonban nem sikerült, mert bár a honvédfőparancsnokság a lapot pártfogásba vette, a 3. szám után valószínűleg megszűnt. Mindezek tetejébe az áldozatkész kiadó a lap első két számát jórészt ingyen küldte szét. SZALÁDY⁵ e lapból csak kettőt ismert. A Nemzeti Múzeum hírlaptárában három van.

A boszniai okkupáció idején ismét a harctéri tudósítások váltak időszerűvé. Képes harci tudósításokat tartalmazott a *Háború Krónika*, mely három politikai lapnak (*Vasárnapi Újság*, *Politikai Újdonságok és Képes Néplap*) volt a melléklapja s hetenként egyszer jelent meg NAGY MIKLÓS szerkesztésében. A *Harctéri Sürgönyök* című lap viszont valóban „sürgönytílusban“ közölte haditudósításait, legtöbbször csak az újságlevél egyik lapján.

1878-ban megszületett az *Első Magyarországi Hadastyán Újság*, mely a kiszolgált katonák bajtársi szellemét igyekezett ébrentartani. A magyar-németnyelvű lap adatait SZALÁDY statisztikája őrizte meg számunkra.

Ugyanebben az időben indult a második *A Honvéd* című lap is, a „hazai véderő érdekében“. SUDROV J., később SZINAY ZSIGMOND szerkesztők tisztában voltak, hogy katonai lapot szerkeszteni nagy felelősség s ezt be is ismerik mindjárt az első számban: „Tudjuk és érezzük, miszerint merész vállalatba fogtunk...“ S mivel a művelt honvéd tisztikar pártfogására számítottak, inkább két neves katonai író szerződtettek: VON WICKEDE porosz törzskari tisztet és báró SEYFFERT cs. k. őrnagyot. Az előfizetés nehezen gyűlhetett be, mert a 6. számnál felhívás ment az olvasók-

⁴ RUTTNER KÁLMÁN: (REITZ EDE után): Adatok a katonai irodalom történetéhez. Ludovika Akadémia Közlönye, 1880. 168. l.

⁵ SZALÁDY: I. m. 104. l.

hoz, hogy aki a 6. számot megtartja, előfizetőnek számít. Az első öt számot tehát valószínűleg díjmentesen küldték ki. Az eddigi adatokból világosan kitűnik, hogy a katonai lapok kiadói semmivel sem hoztak kevesebb áldozatot a magyar művelődésért, mint a polgári kiadók. Sőt! Tekintettel a „szent célra“, mely állandóan a nemzeti haderő propagandáját követelte, sokszor még az „üzlet“ rovására, a jó „kiszolgálás“ terhére is, mert pl. voltak lapok, ahol hirdetésről szó sem lehetett.

A második *A Honvéd* szintén hetilap volt. Minden vasárnap jelent meg ívrét alakban, de feltűnő, hogy a „fejléc“-ben sokszor változott a betűtípus és változott a lap alakja és a papír minősége is. Szerkesztőváltásnál ez érthető. *A Honvédnél* azonban csak egyszer volt szerkesztőváltás, ott tehát a sok kísérletnek más oka lehetett. Hogy a lap meddig élt, egyelőre nem állapítható meg, mert SZALÁDY hírlapstatisztikájának megjelenése idején élő lap volt, a meglevő példányok pedig csonkák.

1881-ben már oly természetes a magyar hadügynek az irodalom által történt képviseltetése, hogy az akkor indult *Hadi Lapok* szerkesztője, TICHTL MÓRIC lovag így ír: „Meghaladott kérdés immár, van-e szükség azon nagy nemzeti érdek irodalmi képviselőjére, mellyel a még eddig véglegesen nem rendezett magyar hadügy bír...“ A május 12-i szám vezércikkben foglalkozik a világosi fegyverletétellel és GÖRGEY személyével. A kényes kérdés tehát, mely csak napjainkban került végleges megoldásra, már akkor is élénken foglalkoztatta a katonai sajtót.

A lapban újra szó esik a katonai hírlapirodalomról. 1883. március 22-től ugyanis PAPP GYULA személyében új szerkesztő került a lap élére. Az új szerkesztő *A katonai irodalom* címmel cikket írt, melyben közli, hogy az előbbi szerkesztő és laptulajdonos nagy áldozatokat hozott a magyar katonai hírlapirodalom megteremtése érdekében, de nem kapott kellő támogatást sem a közös hadügyminisztertől, sem a honvédelmi minisztertől, sem a Tudományos Akadémiától, amelynek pedig e célra ezrek állnak rendelkezésre. Az új szerkesztő hangsúlyozta még, hogy kizárólag magyar orgánum lesz. Hiába volt azonban a nagy igyekezet. Ez a lap sem élt sokáig.

Az akkor még csecsemőkorát élő magyar csendőrség az 1882-ben indult *Rendőri Lapok* hasábjain kapott nyilvánosságot. E lap közölte a csendőrparancsnokságok hivatalos közleményeit,

a törvényellenesen távollevő hadkötelesek és katonaszökevények névsorát, címlapján pedig egy-egy körözött bűnöző eredeti fényképe látható. De nem klisé után készült nyomat, hanem felragasztott fénykép. Ez az eljárás a magyar sajtó életében minden valószínűség szerint egyedülálló s csak nyomozólapnál érthető. 1897-ben a lapnak *Magyar Csendőr* alcíme volt.⁶

A „korrupció elleni küzdelmet“ tűzte ki célul az 1882-ben élt *Hadastyánok Lapja*, mely *Veteranen Zeitung* címmel német nyelven is megjelent. Érthetetlen körülmény e lappal kapcsolatban, hogy az I. évfolyam 1. szám 1882-ben jelent meg s a III. évfolyamon is 1882-t nyomtak. A lap egyébként nem élt sokáig.

Katonai Lapok címmel 1885-ben új lap indult, mely a „honvédségnek szánt politikai jellegű szakközlöny“ alcímet viselte s bár kétszeri címváltás után egész 1919-ig élt, az indulásnál nem talált megfelelő megértésre. Még a honvédelmi miniszter is elítélte magatartását. 1891-ben, e lap eltévelyedésének ellensúlyozására, *Haderő* címmel új lap indult SZÉKELY ÁRPÁD szerkesztésében. Ha e lap első vezércikkét szemügyre vesszük, méltán elcsodálkozhatunk: „Korunk egyik legnagyobb vívmánya a fejlett hírlapsajtó — írja a szerkesztő. — Természetes hát, hogy a polgári osztályok mindegyike nagyon sietett oly hírlapra szert tenni, amely sajátlag érdekeit védelmezze. A katonai osztály ezt mostanig nem cselekedte — nálunk.“ Hogyan? Kérdezzük csodálkozva a mai ismeretek birtokában. Hiszen addig az időig már több, mint 30 katonai lapot ismertünk. A vélemény mégis ilyen lesújtó volt? A szerkesztő erre is véleményt ad: „1867-ig nem voltak kedvezők a politikai és hadügyi viszonyok, ezen időn túl pedig azon néhány hetilapocska, illetőleg szűktartalmú havi folyóirat, melyeket a vállalkozók, rájuk nézve zsiros jövedelmű lapüzletet csinálандók, kiadtak, még csak legtávolabbról sem feleltek meg bizonyos célok elérhetése végett használt jelzőjüknek.“ (T. i. a „szakközlöny“-nek.) S végül megállapítja az elfogult szerkesztő, hogy: „... a katonai osztály merőben árva volt nálunk hírlapi képviseltetés dolgában“.

Ha ma egy laikus e sorokat elolvassa, kétségtelenül a buzgó szerkesztőnek ad igazat. A szakembert azonban nem tévesztik meg a látszólagos tények. A korabeli sajtótermékeken ugyanis

⁶ V. ö. ENDRÓDY GÉZA: „Magyar Csendőr“ c. lapjával.

többször találkozunk az „első“ megjelöléssel. Sok szerkesztő igyekezett úgy feltüntetni lapját, mintha az lenne az első igazi katonai lap Magyarországon. Holott előttük már jó egynéhány — megbukott. Hogy a lelkes olvasók elfogadták „elsőnek“ e lapokat, az érthető. A lapok példányszáma és a hírek gyorsasága abban az időben túlságosan „korszerű“ volt. Így történhetett meg a *Haderő*nél is az, hogy egyik olvasó, F. L. ny. ezredes a szerkesztőségnek írott levelében örömmel üdvözli „az első magyarnyelvű katonai szakhírlap“ megindulását s hangsúlyozza, hogy „A toll támadásai ellen tollal kell védekezni!“ A levelet a szerkesztő természetesen azonnal leközi, mert hiszen hízelgő reánézve, hogy ő az *első* magyarnyelvű katonai szakhírlap szerkesztője.

Kétségtelen, hogy a magyar katonai sajtó sok akadállyal küzdött. Az akadályokon sokan el is buktak, de ez semmit sem változtat a szent célért harcolók érdemein. Sőt. S hogy a *Haderő*nek mennyire volt igaza, s mennyiben volt az a lap az „igazi“ és „első“, bebizonyosodik az élettartamából. Bár a honvédelmi miniszter támogatást ígért, mégis, a lap jóformán meg sem indult, a 6. szám után, 1891. december 15-én elakadt. Lehet, hogy helyes úton haladt volna, de valahol hiba volt, amit a tömeg, a közönség nem tudott megbocsátani.

Általában vizsgálva a dolgokat, megállapíthatjuk, hogy a katonai szerkesztőségekben lázas munka folyt. Mindenki átérezte a nagy felelősséget: a magyar katonaeszmény megtartása, a hősi multon felnevelt magyar fiatalság s a régi honvédbajtársak megbecsülése, a hadtörténetírás korszerű fejlesztésének gondolatával karöltve adják meg a nemzet igazi alapját, mind belső egység, mind külső tekintély szempontjából.

Ez utóbbi gondolatnak mintegy megerősítésére, 1888-ban, RÓNAY HORVÁTH JENŐ százados szerkesztésében, a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megindult a *Hadtörténelmi Közlemények* című tudományos folyóirat, mely az azóta elmúlt viharos félévszázad után is él. Ezzel a Magyar Tudományos Akadémia is belekapcsolódott a honvédség katonai folyóiratirodalmába.

1894 januárjában Nagykanizsán megjelent az első *Csendőrségi Közlöny*, 1896. január 4-én pedig Esztergomban megszületett az első magyar csendőrújság is, ENDRÖDY GÉZA csendőrfőhadnagy szerkesztésében, *Magyar Csendőr* címmel. A jó írógárdával ren-

delkező hetilap azonban, úgylátszik, nem bírta a vidéki levegőt, mert 1897-ben a szerkesztőt már Pesten találjuk a *Rendőri Lapok*nál s az eddig önálló lapból ott alcím és rovat lett. Nem sokkal később, 1899-ben a *Törvényszéki és Rendőri Újság* is adott mellékletet *Csendőrség* címmel s mire elérkezett a századforduló, már volt *Csendőr Újság* is, mely szak- és általános ismereteket közölt.

A Győrben 1903-ban indult *Katonai Altiszti Lapok* újból bebizonyította, hogy az ország minden részében szükségét érezték ugyan a katonai sajtó megerősítésének és kifejlesztésének, de a sok oldalról megnyilvánult kívánság legtöbbször meglegedett a saját környezetének és célkitűzéseinek ismeretével. Így történt, hogy ez a lap is úgy indult, mint „első“ altiszti lap. Pedig — mint ismeretes — már 1868-ban is volt altiszti lap, a gróf PONGRÁCZ szerkesztette *Az Altiszt*. A győri altiszti lap havonként kétszer jelent volna meg, de az első számon kívül egyelőre nem ismerünk példányokat.

A következő év ugyancsak altiszti lapot teremtett *Az Őrszem* címmel. Ez a harcoshangú, mindig csak az altisztek érdekeit szolgáló lap egészséges gyökeret vert a magyar kultúra és a magyar katonai sajtó termékeny talajában. Bár sok támadásban volt része és sok változáson ment át, ám DE SGARDELLI CAESAR ny. alezredes kiadásában és szerkesztésében még ma is él.

Ugyanebben az évben SZILÁGYI LAJOS vezérkari százados szerkesztésében *Külügy-Hadügy* címmel megjelent az első XX. századbéli külpolitikai katonalap is s a magyar katonai sajtó erős kanyarral fordult szembe a hadügyi érdekeken át a külügyet súroló idegen és bomlasztó áramlatokkal. Ekkorra már a „szent célon“, a magyar hadsereg gondolatán kívül más hivatást is kapott a magyar katonai sajtó: a tiszta magyar katonaeszmény megóvásának feladatát s ez teljesen lekötötte a lelkes és tehetséges katonaszerkesztőket. Arra azonban még maradt idő, hogy még abban az évben HEHS ALADÁR szerkesztésében Aradon megindítsanak egy igen szép képes katonai folyóiratot, a magyar hadsereg és a magyar társadalom részére, *A Hadsereg* címmel. A lap olyan közkedveltségnek örvendett, hogy még a világháborút is átvészelte s csak az 1919-es zavaros idő tudta megszüntetni. Ez volt a béke-évek egyik legszebb katonatársadalmi lapja.

1907-ben a *Csendőrségi Lapok*kal korszerű sajtót kap az akkor már izmosodó magyar csendőrség. A gondosan és hozzáértéssel szerkesztett lap azelőtt, 1882-től 1907-ig *Rendőri Lapok* címmel élt. 1907-től 1918-ig a belügyminisztérium kiadásában jelent meg, 1918/19-ben változáson esett át, majd megszűnt és 1924-ben mai alakjában kelt újra életre. A mai idő egyetlen katonai folyóirata, mely a háborús papírkorlátozásig rendszeresen szépirodalmat is adott.

Az 1909-ben indult *Katonai Tudósító* (később *Katonai Szemle*) már újból érzi a szakadékot a polgár és honvéd között s célkitűzéseiben ezt igyekszik áthidalni. „Mindannyian katonák vagyunk“ — írja első vezércikkében s ezzel már a XX. század elején igyekszik megértetni a gondolkozókkal, hogy a nemzetért egyformán felelős a polgár és a honvéd. Kinek-kinek a saját eszékeivel kell a „szent célt“ szolgálni s ebben a munkában együtt kell menetelniök a polgároknak a katonákkal és viszont.

Az 1913-as esztendő három új katonai lapot termelt: az augusztusban indult *Hadügyi Szemlét*, a szeptemberben Szombathelyen indult első magyar *Tartalékos Tiszti Közlönyt* és a pesti *Honvéd Újságot*. A két előbbi lap igen rövid életű volt, a harmadiknak pedig egyelőre csak az 1918-as példányait ismerjük.

A világháború előtti ú. n. „békekorszak“ már önmaga rostálta ki a kezdetben megfelelő, de a kor haladásával lépést tartani nem tudó különböző katonai sajtótermékeket. Ám mire odajuthattunk volna, hogy minden katonatársadalmi rétegnek legyen a saját jellegzetes sajtója — mint sok külföldi államban —, addigra megindultak az 1914/18-as világháború hadműveletei, melyek egy egészen új sajtóirodalmat teremtettek: a tábori újság-irodalmat.

Az 1849-től 1914-ig élt mintegy 50 katonai lap, változatos tartalmával és jellegzetes adataival értékes forrása lehet a kor kutatóinak s még értékesebb tanúsága a magyar honvédség küzdelmes esztendőinek.

LUKÁCS JÓZSEF.